

دشواری حفظ دین

در دوران امام حسین (ع) براساس بدعت‌های خلفا و تبلیغات بنی امیه، دین بی ارزش و بازار دنیا پررونق بود:

«الناس عیب الدنیا و الدین علی السننهم ما درت معایشهم فاذا محصوا بالبلاء قل الدیانون ؛ مردم بنده دنیا هستند و دین لقلقه زبانشان می باشد، مادامی که زندگی دنیای آنها تأمین شود. اما همین که در بوته امتحان قرار گرفتند، دین داران کم خواهند بود. اگر نبود حسین (ع) - این خط روشن ولایت و وارث پیامبران - چراغ دین ، آخرین کورسوهای خود را می زد. در عصر انتظار نیز حفظ دین ، از سخت ترین کارها است.

امام صادق (ع) می فرماید:

«ان لصاحب هذا الامر غیبه ، المتمسک فیها بدینه كالخارط لشوک القتاد بیده ثم اوما ابو عبدالله (ع) بیده هكذا . قال : فایکم

تمسک شوک القتاد - ثم اطوق ملیا ثم قال : ان لصاحب هذا الامر غیبه فلیتق الله عبد عند غیبه و التمسک بدینه .

برای صاحب این امر (حضرت مهدی (ع)) غیبتی خواهد بود. هر کس در روزگار غیبت او دین خود را حفظ کند، مانند کسی است که تیغهای تیز گیاه قتاد را با دستش صاف و هموار سازد؛ سپس حضرت با دست [مبارک] خویش اشاره فرمود که چگونه با دست ، تیغهای قتاد را باید هموار ساخت. آنگاه افزود: کدام یک از شما تا به حال توانسته است، خارهای خنجر گونه قتاد را به دست بگیرد؟ سپس حضرت سر به زیر افکند و مدتی سکوت کرد؛ آن گاه افزود:

برای صاحب این امر، غیبتی است که در روزگار دشوار غیبت، هر بنده خدایی باید تقوا پیشه کند و دینش را حفظ نماید».

دینداری در دوره غیبت

امتحان مردم یکی از سنتهای مهم الهی است که در تمام دوران زندگی بشر به شیوه های گوناگون انجام می گیرد تا میزان پای بند افراد به اصول و احکام دینی مشخص شود. بر این اساس یکی از حکمت‌های مهم غیبت امام دوازدهم نیز امتحان مردم است که این کار در این دوران، به صورتهای گوناگون انجام می گیرد؛ از جمله سنت آزمایشها در عصر غیبت ، امتحان به دین است. در روایات زیادی تصریح شده است که پابندی به عقاید و حفظ ایمان در دوره غیبت به علت ویژگیهای این دوره بسیار دشوار است. لذا یکی از هشدارهای مهم و تاکیدی مکرر در خصوص عصر غیبت مراقبت از دین و ارزشهای دینی است.

امام کاظم (ع) در روایتی می فرماید:

وقتی پنجمین فرزند از فرزندان من غایب شد در مورد دین خود بسیار مراقب باشید مبادا کسی شما را از دین تان جدا کند. [۱]

امام صادق (ع) در اشاره به سختی دینداری و حفظ ایمان در زمان غیبت امام زمان (ع) می فرماید:...

صاحب الامر (ع) دوران غیبتی در پیش دارند که در آن حفظ دین کردن همانند شاخه پر خار درخت قتاد را با دست تراشیدن است ... چه کسی می تواند چنین کاری را با دست خود انجام دهد. بنابراین بندگان خدا باید در دوران غیبت حجت الهی تقوا را پیشه خود سازند و دین خدا را رها ن سازند. [۲]

در این باره علی بن ابیطالب (ع) می فرمایند: پس از غیبت امام عصر (عج) مردم دچار حیرت و سرگردانی بسیاری می شوند. گروهی گمراه می شوند اما گروهی دیگر علیرغم تمام نامالایمات بر هدایت باقی می مانند. [۳]

از مجموعه این قبیل از روایات کاملاً معلوم می شود در دوره غیبت شرایطی پیش خواهد آمد که دینداری و پابندی به ارزشهای انسانی و اخلاقی بسیار مشکل خواهد بود؛ با این همه ، گروههای زیادی با وجود همه این سختیها لحظه ای از دین خود دست بر نخواهند داشت و با تمام وجود به حفظ ارزشها و احکام الهی که تضمین کننده سعادت دنیا و آخرت انسان است پافشاری خواهند نمود.

حال این سوال مطرح است که مگر در دوره غیبت امام (ع) اوضاع جوامع چگونه خواهد بود که دین افراد این چنین در معرض تهدید واقع خواهد شد؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت از بررسیها چنین برمی آید عوامل گوناگونی در پیدایش این وضع موثر است و از جمله آنهاست :

الف (غیبت امام معصوم

صرف نظر از علت غیبت امام عصر (ع) به یک اعتبار ، ریشه تمام گرفتاریهای مردم در دوران غیبت به عدم دسترسی به امام معصوم (ع) بر می گردد. لذا مهمترین وظیفه این منتظران دعا برای فرج امام زمان (ع) است چون با ظهور آن حضرت مشکلات برطرف شده و موانع موجود بر سر راه تکامل انسانها تا حدود زیادی برطرف خواهد شد. گرفتاریهای دوره غیبت و برکات حکومت حضرت مهدی (عج) در دعای افتتاح وارد شده است:

اللهم انا نشکوا الیک فقد نبینا صلواتک علیه و آله و غیبه ولینا و کثره عدونا ... پروردگارا به تو شکایت می کنیم و از نبود پیامبرمان و از غیبت ولی مان و از فزونی دشمنانمان، از کمی نفرات پیروان اهل بیت (ع) و سختی های فتنه ها و هجوم حوادث بر علیه ما ... و در بخشهای قبلی این دعا آرزوی حاکمیت یافتن دولت کریمه اهل بیت (ع) که با ظهور منجی عالم بشریت تحقق پیدا خواهد کرد با این عبارات مطرح می شود که : پروردگارا درود بفرست بر ولی امرت حضرت قائم (ع) که چشم امید همگان به دوست و عادل است که جهانیان در انتظار اویند. خداوندا در روی زمین به او تمکن بخش و او را گرامی ساز و بوسیله او عزیز و گرامی بودن را به بندگان ارزانی دار ... به وسیله او دین و سنت پیامبر را پیروزی بخش. خداوندا! ما مشتاق آن دولت کریمه هستیم که به وسیله آن اسلام را عزیز ساخته اهل نفاق را خوار و ذلیل خواهی نمود ...

با دقت در این قبیل از تعابیر به خوبی معلوم می شود که دشمنان در غیبت امام (ع) با انواع دسیسه ها و تهاجمات در مسیر هدایت مردم موانع ایجاد می کنند و دینداران واقعی را با انواع توطئه های فکر و فرهنگی و اعتقادی دچار مشکل می سازند.

(ب) پیدایش اختلافات فکری و عقیدتی

پیدایش فتنه های فکر و اعتقادی از خطرناکترین وقایع دوران غیبت است. بسیاری از افراد پی تقوا در این دوره با اهداف دنیا پرستانه ای که دارند گروههایی از مردم را با ایجاد برخی مسلکهای غلط و منحرف از مسیر صحیح مکتب اهل بیت (ع) دور می سازند و این کار موجب تفرقه و بهم خوردن صفوف متحد توده های مردم می شود و رواج مرامها و مسلکهای نادرست در نهایت به تشتت دینی و در مواردی به افتادن زمام امور دین مردم به دست افراد ناصالح منجر می گردد.

امام باقر (ع) در اشاره به چنین پیش آمدی می فرماید:

در دوران غیبت اختلافهای شدید در میان مردم پدید می آید و وحدت دینی آنان خدشه دار می شود. [۴] و در نتیجه این اختلافات اعتقادی گاهی مکاتبی پدید می آیند و تعداد زیادی از مردم را آن چنان به خود جذب می کنند که راه اهل بیت (ع) که همان اسلام راستین است بی رهرو می گردد.

امام صادق (ع) در این باره می فرماید:

در زمان غیبت مردمان را می نگری که به پیروی از عقاید و بافته های ذهنی یکدیگر و به پیروی از افراد بد کردار می پردازند و در اعمال و رفتارشان از آنان تبعیت می کنند و راه مستقیم و مسلک صحیح شریعت اسلام بی رهرو شده است. [۵]

(ج) فریفتگی مردم به زرق و برق دنیا

یکی دیگر از گرفتاریهای مردم در دوره غیبت گرایش آنان به زرق و برق دنیا است. تعداد زیادی از مردم به جهت کوتاهی کردن در انجام وظایف مربوط به دوره غیبت و دسیسه های پی در پی دشمنان، کم کم از ارزشهای دینی و فضایل اخلاقی و انسانی دور و در مقابل در لذات مادی و زینتهای دنیوی غرق می شوند و تقریباً تمام کارهای ناپسند که از دید تعالیم شریعت ممنوع دانسته شده است مرتکب می شوند.

رسول اکرم (ص) در این باره می فرماید:

برای مردم زمانی فرا می رسد که هم و غم آنها فقط شکمشان و ارزش و اعتبارشان به تجملات زندگیشان و ... دین و آیین شان ثروت و مالشان می شود. بدانید که اینان بدترین خلائق اند و در نزد خداوند برای آنها هیچ گونه ارج و منزلتی وجود ندارد. [۶]

و باز در توصیف این عصر از آن حضرت روایت شده است:

در آن زمان وبا شیوع پیدا می کند، کارها از طریق پرداخت رشوه انجام می گیرد و ارزش و اعتبار دین به شدت تنزل می یابد و در

مقابل دنیا در نظر مردم بسیار ارزشمند می شود. [۷]

و همچنین می فرمایند:

زمانی بر امت من می آید که در آن زمان دل‌های آنها پلید و آلوده شده و در مقابل ظاهرشان به طمع دنیا آراسته می گردد، به آنچه در پیشگاه خداوند است دل نمی بندد، کار آنان ریا و تظاهر است، خوف از خدا در دل آنان راه نمی یابد... خداوند دعاهای آنان را مستجاب نمی کند. [۸]

پرواضح است همانگونه که امام صادق (ع) فرمودند در چنین شرایطی اهل باطل بر اهل حق چیره می شوند و منکر و بدیها به صورت آشکار در سطح جامعه مشاهده می شود و کسی جرأت نهی کردن از آن را پیدا نمی کند. اگر کسی به مرتکب منکر اعتراض کند همه به طرفداری از او برمی خیزند و افراد فاسق در ارتکاب به کارهای ناپسند روز به روز گستاخ تر می شوند و بر این کار تشویق می گردند.

در مقابل، پیروان حق، خوار و کوچک شمرده می شوند. [۹]

چه باید کرد؟

اگر اوضاع جهان و افکار و عقاید و اخلاق توده های مردم، در دوره غیبت امام (ع) اغلب رو به انحطاط خواهد بود پس چه باید کرد؟ آیا تلاش برای دینداری و حاکمیت بخشی به ارزشهای دینی کاری عبث و بیهوده است؟ در نتیجه ما نیز همانند برخی مفسران ناصواب انتظار که معتقدند در دوره غیبت باید از هر گونه کار اصلاحی خودداری کنیم باید فقط منتظر باشیم تا امام (ع) خود ظهور کنند و اوضاع را به سامان برسانند؟!...

حقیقت این است که چنین تفکری با روح تعالیم اسلامی منافات دارد، چون اولاً در هیچ مقطعی از تاریخ احکام و قوانین اسلامی تعطیلی نمی پذیرند ثانیاً بر طبق مجموعه رهنمودهای اولیای الهی، ما مسئولیت زمینه سازی برای ظهور را از طریق عمل به تعالیم اسلامی بر عهده داریم؛ یعنی نه تنها جایز نیست که از انجام تکالیف دینی ذره ای کوتاهی کنیم بلکه با توجه به مشکلات دوره غیبت و شرایط خاصی که در این دوره پیش می آید به مراتب بیشتر و دقیقتر از دوران حضور علی امام (ع) باید به انجام وظیفه پردازیم و در برخی روایات به این حقیقت تصریح شده است تا آمادگی لازم فکری و اعتقادی و اجتماعی در توده های مردم فراهم نشود و یاران با ایمان و شجاع و مخلص تربیت نشوند زمینه برای ظهور فراهم نخواهد شد.

بنابراین آن دسته از روایات که از سختیها و نابسامانیهای دوران غیبت سخن به میان می آورند با هدف ایجاد انگیزه بیشتر برای پایبندی به احکام و هشدار نسبت به حل نشدن در وقایع این کار را انجام می دهند.

و از قضا، در روایاتی که از مؤمنان دوران سخت غیبت سخن به میان آمده است از آنها با اوصاف بسیار نیکویی یاد شده است؛ از

جمله پیامبر اکرم (ص) می فرمایند:

هر یک از آنان (مومنان واقعی دوره غیبت) اعتقاد و دین خویش را با هر سختی حفظ می کنند چنان که گویی درختان خار مغیلان را در شب تاریک با دست پوست می کنند یا آتش پر دوام را با دست نگاه می دارند. [۱۰]

معلوم می شود آنها با توجه به این قبیل از روایات، علاوه بر افزودن بر تلاش و کوشش، با موانع و مشکلات نیز آشنا می شوند و پیشاپیش آمادگیهای لازم را در خود ایجاد می کنند و در نتیجه در سخت ترین پیشامدها بر ایمان و عقاید خود پای می فشارند و در حد توان به زمینه سازی ظهور کمک می نمایند. امام سجاد(ع) در توصیف مومنان عصر غیبت می فرماید: مردم زمان غیبت مهدی (ع) که به امامت آن حضرت پای بندند و همواره در حال انتظار ظهور به سر می برند از مردم همه زمانها برترند، زیرا خدا چنان درک و فهم و نیروی تشخیص آنان را قوت می بخشد که غیبت نزد آنان همانند زمان ظهور باشد... آنان به حق اخلاص ورزاندند... [۱۱]

انسان دین دار عصر غیبت که دسترسی عادی به امام زمان (عج) ندارد بر اساس درک عقلی و تهذیب اخلاق و اندیشه به یقین والایی دست می یابد و همواره به دفاع از احکام و عقاید دینی می پردازد و این در شرایطی است که اغلب مردم در زرق و برق و لذات مادی خود را غرق ساخته اند و به احکام و ارزشهای دینی و فضیلت های انسانی بی توجه شده اند. امام صادق (ع) می فرماید:

پیامبر (ص) و علی (ع) فرمودند یا علی! بزرگترین مردمان در ایمان و یقین کسانی هستند که در آخر الزمان زندگی می کنند، آنها پیامبرشان را ندیده اند و امامشان در غیبت به سر می برد، با این همه آنان از روی علوم و معارف و کتابهایی که در اختیار دارند ایمان آورده و در ایمان خود پایداری می ورزند... [۱۲] بنابراین یکی از راههای مهم در امان ماندن از فتنه های آخر الزمان، عمل به وظایف دینی و وظایف و مسئولیتهای مربوط به دوران غیبت است که به طور خلاصه این وظایف عبارتند از:

۱- تلاش برای شناخت بیشتر امام عصر (ع)

۲- خودسازی و تهذیب نفس

۳- انتظار فرج امام زمان (ع)

۴- سعی در اصلاح وضع جامعه

۵- حفظ و تحکیم پیوند معنوی با امام عصر (ع)

۶- پیروی از نایبان امام زمان (ع)